

VALKOINEN VALHE

Koivua kutsuttiin takavuosikymmenien tehometsä-taloudessa ”valkoiseksi valheeksi”. Pohjois-Suomessa teollisuudelle tarpeettomat koivut kaulattiin ja kaadettiin maahan vielä 1960-luvulla.

Teksti KARI LINDHOLM | Kuvat KARI LINDHOLM, LUSTO ja VL-ARKISTO

Osaran aukeat

Tehometsätalouden symboleina pidetyt Osaran aukeat saivat nimensä **N. A. Osaran** (1903–1990) mukaan. Osara toimi Metsähallituksen pääjohtajana vuosina 1952–1960.

Enin osa näistä laajoista avohakkuualueista sijaitsi Etelä-Lapissa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjoisimmat Osaran aukeat ovat Sodankylässä, Savukoskella, Kittilässä ja Kolarissa.

Valtaosa entisistä Osaran aukeista puskee nykyään kasvatustaloutta, jonka uudistushakkuuiden arvioidaan alkavan 2020-luvulla.

Käynnissä on tuon ajan termein metsän koneellinen raivaus eli käytännössä vajjeriraivaus International-puskutraktorilla Metsähallituksen Meltauksen hoitoalueella vuonna 1956.

LUSTO / METSÄHALLITUKSEN KOKOELMA / OLAVI ALM

Pudasjärveläinen Jorma Kouva, itsekin metsänomistaja, muistaa Lapin koivuvihan ajan.

Kun sotakorvaushakkuut päättyivät vuonna 1952, tehometsätalous valtion metsissä käynnistyi toden teolla. Hakkuusuunnitelmat muuttuivat ennennäkemättömin suuriksi.

Kaikki metsämaa oli saatava tuottamaan mäntyä teollisuuden tarpeisiin. Pyrkimys johti siihen, että koivut haluttiin hävittää Pohjois-Suomesta mäntyjen tieltä.

”Koivu upposi uitossa, eikä sillä tuolloin ollut juuri minkäänlaista menekkiä tai markkina-arvoa. Koivua kutsuttiin valkoiseksi valheeksi, ja siitä haluttiin päästä eroon”, kertoo Metsähallituksen eläkkeelle jäänyt tiimiesimies **Jorma Kouva** Pudasjärveltä.

Ainut merkittävä koivun ostaja pohjoisessa tuohon aikaan oli Valtion polttoainetehdas (Vapo), jolle isännät tekivät metristä koivuhalkoa.

Lehtipuut pillareilla nurin

Jorma Kouva varttui Pudasjärven Kouvan kylässä lopulta yli 20 000 hehtaarin laajuiseksi kasvaneen Osaran aukean laidalla. Susivaaran aukko oli Euroopan suurin avohakkuualue, jonka viimeiset hakkuut tehtiin vuonna 1964.

Vaarojen rehevillä ja ravinteikkailla rin-teillä kasvoi runsaasti koivua. Ajan radikaali-

lien uudistushakkuuiden lisäksi Kouva näki koivikoiden tuhoamisvimman, joka tuntui paikallisista asukkaista järjettömältä.

Sodanjälkeisessä puutteessa eläneet ihmiset eivät hyväksyneet haaskausta, jota koivujen kaulaaminen tai maahan kaataminen ja lahoamaan jättäminen heidän mielestään oli.

”Metsä oli kuin pommituksen jäljiltä. Kyllä koivikoiden hävittämistä pidettiin pahana asiana aivan yleisesti.”

Tavallinen tekniikka ei-toivotuista lehtipuista eroon pääsemiseksi oli se, että koivut ja myös haavat kaulattiin pystyyn, jotta ne kuolisivat.

Tuhon varmistamiseksi kaulatut lehtipuut kiskottiin nurin kahden puskutraktorin väliin viritetyllä paksulla, satametrisellä teräsvaijerilla. Yleensä käytössä olivat International-merkkiset pillarit.

Jotta vajjeri ei olisi kiristyessään noussut liian korkealle, se painotettiin rautatynnyrillä, joka oli valettu täyteen betonia.

Tuloksena ronkkelikkoa

Koivuja puskettiin nurin myös puskutraktorin keulaan asennettavalla piikikkäällä rai-vausterällä. Sitä käytettiin, jos työmaalla oli käytössä vain yksi pillari. Tavallista oli, että myös kaulaamattomat, täydessä kasvussa olevat koivikot kumottiin konevoimin. ➤

Hirvaan varikon Cat D6 -puskutraktori maanmuokkauksen kokeilutyömaalla Sodankylän Sattasessa vuonna 1962. Metsäammattilaiset ovat tutustumassa työnäytökseen.

LUSTO / METSÄHALLITUKSEN KEHITTÄMISJÄSTÖN KOKOELMA

Koivuja kaadettiin pitkillä teräsvaijereilla. Lopuksi maa saatettiin vielä kulottaa.

LUSTO / METSÄHALLITUKSEN KOKOELMA

MTK:n metsäjohtokunta tutustui viime kesänä Osaran aukeisiin. Kortepalossa (300 m meren pinnasta) kasvaa koivikko, vaikka kohteeseen on hakkuiden jälkeen istutettu mäntyä.

PEKKA FÄLI / VL-ARKISTO

Elävinä maahan kiskotut koivikot ovat olleet haittana maastossa liikkuville vielä viime vuosikymmenellä esimerkiksi Sodankylän Pomokairassa. Yksi niistä kärsinyt maankäyttäjien ryhmä on poromiehet, jotka liikkuvat maastossa työkseen.

”Jos koivujen juuret jäivät kiinni maahan, ne eivät kuolleet eivätkä myöskään lahonneet vuosikymmeniin. Ronkkelikossa oli paha kulkea”, kertoo poromies **Alpo Laitila** Sodankylästä.

Kumotut ja maassa kuivuneet koivikot kulotettiin monin paikoin, eikä märkä pystykoivikko olisi edes palanut.

Koivikoiden hävitys ei rajoittunut pelkästään valtion maille. Niiden tuhoamista myös yksityismetsistä arvokkaana pidetyn havupuuston tieltä ajoivat innokkaasti Pohjois-Suomen alueelliset metsälautakunnat.

Käytössä vesakkomyrkyt

Jotta metsän luontaisesta lehtipuusekoi-duksesta päästäisiin eroon kustannustehokkaasti, koivun ja haavan nujertamista männynntaimikoista jatkettiin lentokoneilla ja helikoptereilla tehdyillä vesakkomyrkytyksillä 1970-luvulla.

Lentolevityksiä tehtiin vielä 1970-luvun lopulla Pohjois- ja Itä-Suomessa. Yhtenä perusteena torjunta-aineiden käyttöön oli haavan levittämän männynversoruosteen

torjunta. Metsurit tekivät tämän jälkeen vielä reppuruiskutuksia mukana kannettavilla Ulva-ruiskuilla, joilla torjunta-aine levitettiin lehvästöön.

Metsurien sallittiin raivata myrkytettyjä taimikoita raivaussahalla ja kantosirpillä, eikä sitä pidetty vaarallisena työnä. Osaltaan tähän vaikuttivat metsureiden työllistämiskysymykset.

”Osa miehistä kieltäytyi, osa sai terveysongelmia. Osansa myrkyistä saivat myös puutumassa olleet männynntaimet, joiden latvat vioittuivat monilla kohteilla”, Kouva kertoo.

Myrkyttämistä paheksuttiin laajasti, sillä torjunta-aineena käytetty, DDT:tä sisältäneet kemikaalit tiedettiin ihmiselle vaarallisiksi varsinkin metsämarjoihin kertyneenä.

Käytössä kerrotaan olleen muun muassa Agent Orange -nimistä torjunta-ainetta – sitä samaa, jolla Yhdysvallat tuhosi sademetsää Vietnamin sodassa 1962–1970.

Koivusta tuli arvopuuta

Lapin metsäkoulun peruskurssilla Rovaniemellä opeteltiin käyttämään uutta menetelmää lehtipuuston myrkyttämiseksi vuonna 1971. Menetelmä sai liikanimen ”kalmankoura”.

Sankoon kaadettiin voimakasta torjunta-aineliuosta, jota sitten levitettiin puuston tyville aineeseen kastellulla märällä käsineellä. Vahva torjunta-aine imeytyi kuoren läpi ja tappoi lehtipuut. Todennäköisesti myrkyt imeytyi myös levittäjänsä kehoon levityskäsineen välityksellä.

Vesakontorjunta-aineiden lentolevityksestä Metsähallitus luopui vuonna

1979 asiasta nousseen kielteisen julkisuuden myötä.

Pitkään vallinnut koivuviha pulpahtelee pintaan joskus vieläkin Pohjois-Suomen yksityis-tyisillä, ja osa met-

sänomistajista haluaa päästä koivusta eroon. Tämä näkyy yhden puulajin männiköiden kasvatuksena.

Jäykät asenteet ja perinteiset mäntyä suosivat metsänhoitomallit ovat kuitenkin vähitellen taipuneet koivua suosivaksi puulajin kasvaneen kysynnän myötä.

Koivun hävitysvimman ollessa pahimmillaan tuskin kukaan osasi arvata, että pian maakuntaan rakennetaan koivukuitua tarvitsevia tehtaita. Nyt koivu on metsän arvopuuta, jonka tiedetään myös hoitavan ja lannoittavan metsää.

Nyt uhkana sorkkaeläimet

Valtionmailla koivun asema on kohen- tunut kymmenen viime vuoden aikana. Metsähallituksen nykyisten metsänhoito-ohjeiden mukaan koivun osuus metsän puustosta tulisi olla 20–30 prosenttia.

Männyn kasvattaminen ravinteikkailla koivun ja kuusen mailla ei onnistunut läheskään aina. Usein kasvu oli liian nopeaa ja tuloksena pikemminkin omenapuita kuin mäntyjä: lyhyenläntiä ja oksaisia tureikoita, joista ei saatu tukkia. Huonolaatuisia männiköitä on jouduttu uudistamaan ennen aikaisesti.

Pohjois-Suomen reheville kasvumaille perustettuja männiköitä uhkaa nykyään myös tervasrosi, sienitauti, joka tappaa sairastuneet männyt muutamassa vuodessa. Tästäkin syystä on perusteltua jättää luontaisesti syntyneet koivut pystyyn.

Viime aikoina on ymmärretty, että koivupitoinen sekametsä ei ole läheskään yhtä riskipitoinen kasvatettava kuin puhdas männikkö. Jos mänty menetetään, jäljelle jäävät muut sekametsän puut.

Koivu menestyy pohjoisessa hyvin, mikäli se vain saa tilaisuuden kasvuun.

”Nykyään riesana ovat hirvi ja poro, jotka tehokkaasti estävät koivun kasvatuksen syömällä taimet”, Kouva toteaa. ●

Myrkyttämistä paheksuttiin laajasti.

Pillarilla tehty koivujen raivaus jätti karua jälkeä. Koivua ei arvostettu, eikä sille ollut teollista käyttöä.

LUSTO / METSÄHALLITUKSEN KOKOELMA

Koivukaunaa Taivalkoskella

Kirjailija **Kalle Päätalo** (1919–2000) kertoo teoksessaan Nuoruuden savotat, miten Taivalkosken valtionmaiden koivikoissa toimittiin ennen pusku- traktoreiden aikaa 1930-luvulla:

”Työnjohtajat veivät väkensä pelkkää koivua puskevan maiseman reunaan. Kirveet rupe- sivat heilumaan, ja kaikki koivut, järkeään, hakattiin kumoon, eikä niihin enää sen perään koskettu.

Maisemaan jäi kaadettujen puitten ronkkelikko, jonka halki eivät juuri muut päässeet kuin sammalissa vipeltävät hiiret ja siivekkäät.

Selkostemme koivikot olivat osaksi käänt- räisiä, mutta oli myös sutjakkarunkoisia reen- jalas- ja jopa tukkikoivikoita. Metsähallitus oli kuitenkin päättänyt vapauttaa laajat selko- semme tästä vikapuusta, ja niin koivikoitten kaadot jatkuivat kesästä toiseen.

Vaikka vanhat jeesustelivat tai noituivat Metsähallituksen koivukaunaa, oli siitä myös hyötyä, ainakin lyhytaikaista. Koivikot märkä- nemään ja männynsiemenet tilalle -kampanja tarjosi työtä.” ●

LÄHDE

Kalle Päätalo: Nuoruuden savotat (Gummerus 1975)